

University of Groningen

Ontwikkeling Overwogen

Ho, Peter

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2005

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Ho, P. (2005). *Ontwikkeling Overwogen: De Opkomst van China*. Rijksuniversiteit Groningen. Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Ontwikkeling Overwogen: De Opkomst van China

Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar-directeur van het Centre for Development Studies alsmede hoogleraar Internationale Ontwikkelingsstudies aan de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen op 6 December 2005

Door Dr. Ir. Peter Ho

Uitgegeven door:

Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 800
9700 AV, Groningen

Copyright © Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen 2005

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form by print, photocopy, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Geachte mijnheer de Rector Magnificus, Zeer gewaardeerde aanwezigen,

Allen hartelijk welkom op deze gelegenheid waarbij ik graag met u mijn gedachten wil delen over een essentieel vraagstuk: ontwikkeling. Met andere woorden, en ik chargeer, de transitie van een traditionele– naar een moderne samenleving, waarbij “traditioneel” staat voor informele (“*corrupte*”), religieuze (“*fundamentalistische*”), arme en rurale gemeenschappen (“*het achterlijke dorp*”). Terwijl het woord “modern” synoniem is voor formele (“*afpraak is afspraak*”), seculiere (of “*wetenschappelijke*”), urbane en rijke samenlevingsverbanden (“*de hippe stad*”).

Wij leven in een spannend tijdsgewricht waarin een nieuwe internationale orde geleidelijk aan vorm krijgt. In de zeventiger en tachtiger jaren van de vorige eeuw viel de wereld nog “overzichtelijk” uiteen in een welvarende, kapitalistische Eerste Wereld; een duidelijk minder welvarende, socialistische Tweede Wereld; en een straatarme, soms kapitalistische, soms socialistische (dat maakte vaak weinig uit) Derde Wereld. Maar heden ten dage ziet alles er toch heel anders uit. Door de krachten van de globalisering is de wereld simpelweg een dorp geworden. “Googlen” is voor een student in New Delhi net zo gewoon als voor zijn collega in London, terwijl een hamburger van McDonalds even makkelijk te verkrijgen is in São Paulo als in San Francisco. Velen maken zich ongerust over de negatieve gevolgen van globalisering voor ontwikkelingslanden in termen van milieu en kapitalistische exploitatie.¹ Anderzijds, is het ook steeds duidelijker geworden dat ontwikkelingslanden niet alleen het passief object zijn van globalisering, maar soms *zelf* veranderen in de globaliseerder – het actieve Globaliserend Subject, zogezegd.

Door de opkomst van de zogeheten “BRIC landen” – Brazilië, Rusland, India en vooral China – zijn de Noord-Zuid verhoudingen behoorlijk aan het schuiven gegaan. Ons beeld van een overwegend arme Derde Wereld, verscheurd door oorlogen, en economisch en cultureel uitgebuit door een neo-koloniale elite is nodig aan herziening toe. Neem India. In de laatste jaren heeft dit land zich vanuit een traditionele, rurale maatschappij steeds meer ontwikkeld tot het “call-center” van de wereld, het IT walhalla voor multinationals, en hét Bollywood voor de film. De nieuwe relatie tussen het Verenigd Koninkrijk en zijn voormalige kroonkolonie werd door een Engelse schrijver (en dat was niet George Lucas) prachtig omschreven als: “The Empire writes back.”²

In het licht van deze grootse verschuivingen mogen we ons terecht twee dingen afvragen. Wat betekent vandaag de dag de term “ontwikkeling”? Als Tweede en Derde Werelden geleidelijk samensmelten in een mondiale Eerste Wereld, dan kunt u zich voorstellen dat er op een dag in de verre toekomst wellicht een einde komt aan de ontwikkeling, en daarmee aan de Ontwikkelingssamenwerking. Welbeschouwd kunnen we op die heuglijke – voor anderen wellicht onzalige – dag de volledige discipline van de Ontwikkelingsstudies in de kapstok hangen. Het is daarom dat ik mijn inaugurele rede de titel heb meegegeven “Ontwikkeling Overwogen”?

In de pakweg dertig minuten die tot mijn beschikking staan wil ik een tweetal onderwerpen bespreken – de opkomst van China, en de betekenis die dit heeft

voor de Ontwikkelingsstudies en de Ontwikkelingssamenwerking. Alvorens hier op in te gaan is het nodig om kort de historie van het ontwikkelingsdenken de revue te laten passeren.

Ontwikkeling als ideologie?

Tijdens de dekolonisatie na de Tweede Wereldoorlog werd het denken over ontwikkeling gekenmerkt door een zekere euforie over de nieuwe, onafhankelijke staten, alsmede door optimisme over de maakbaarheid van de samenleving. Geïnspireerd door het succes van de Marshall-hulp in Europa ontstond de idee dat ontwikkeling een kwestie was van een Noord-Zuid transfer van geavanceerde kennis en technologie; een verhoging en mechanisering van de landbouwproductie; en een overheveling van overbodige, rurale arbeidskrachten naar de stedelijke industrieën.³ Voor aanhangers van de toen modieuze Moderniseringstheorie was ontwikkeling logisch en lineair als de vlucht van een Boeing 747 – tanken, taxiën, en vliegen maar! Een modernist als Rostow was er heilig van overtuigd dat met de juiste mix van investeringen, opbouw van infrastructuur, en industrieel- en handelsbeleid, geen ontwikkelingsland meer de poort naar de moderniteit kon missen. Rostow bedacht een simpel stappenplan waarin de traditionele maatschappij via een fase waarin de juiste voorwaarden worden geschapen, opstart (of “take-off” zoals hij het noemde), vervolgens tot wasdom komt, en tot slot, het eindstadium bereikt van de massa-consumptie.⁴

De intellectuele, en zeer felle, reactie tegen de Moderniseringstheorie ontstond juist dáár waar Rostow’s Boeing 747 onherroepelijk crashte: in Zuid-Amerika. Als verklaring voor het stokken van ontwikkeling in landen als Chili en Brazilië werd de vinger beschuldigend gewezen naar de torenhoge schuldenlast van het Zuiden; naar oneerlijke handelsstromen en het protectionisme; en naar de ontwikkelingshulp onder voorwaarden, ofwel ontwikkeling door het verplicht inkopen van Noordelijke technologie en expertise (de welbekende “ontwikkelingssigaar uit eigen doos”). De bekendste voorvechter van wat in de jaren zeventig uitgroeide tot de Afhankelijkheidstheorie is de Duits-Amerikaanse wetenschapper, Andre Gunder Frank. In een tijdperk waarin studenten de Parijse Mei revolte ontketenden en provo’s ageerden tegen de Vietnam oorlog, stelde Frank dat ontwikkeling niet een vanzelfsprekendheid is, maar een functie van macht en sociale gelijkheid. Sterker nog, in veel landen kán geen noemenswaardige ontwikkeling plaatsvinden omdat deze landen vastgeklonken zijn aan neo-koloniale en neo-imperialistische structuren.⁵

De val van de Sovjet Unie vormt voor het ontwikkelingsdenken een absoluut keerpunt. Ofschoon de Verenigde Staten in sommige opzichten de wereld opnieuw willen vangen in simpele orthodoxie als de “As van het Kwaad” of de “Oorlog tegen het Terrorisme” zal het jaar 1989 de geschiedenis ingaan als het jaar waarin de grote ideologieën ten grave werden gedragen. Voor het denken over ontwikkeling betekent dit dat zowel de neo-liberale Moderniseringstheorie, als ook de Marx-Leninistische Afhankelijkheidstheorie definitief hebben afgedaan als een

adequaat begrippenkader voor ontwikkeling.

Hiermee zijn we teruggekeerd op de vraag die ik aan het begin van mijn oratie stelde: wat is de betekenis van het woord “ontwikkeling”? Vandaag de dag hebben we te maken met een ontwikkeling die ronduit contradictoir is, een ontwikkeling van tegenstellingen en gelaagdheid. Een ontwikkelingssamenwerking en een studie van ontwikkeling die zich hier onvoldoende rekenschap van geven, gaan op basis van foutieve vooronderstellingen te werk. Ik wil u dit laten zien aan de hand van de Chinese casus.

Van geglobaliseerde naar globaliseerder

Eén van de grootste uitdagingen waar de Ontwikkelingssamenwerking en de Ontwikkelingsstudies de komende jaren voor zullen komen te staan is de opkomst van China. In dit opzicht is de wereld eigenlijk niet in hoog tempo aan het *globaliseren*, maar eerder aan het *sinificeren*. Toch is er een opvallende overeenkomst in de discussies over de Chinese opkomst en de globalisering: de enorme polarisatie van het debat. Het lijkt soms of men altijd voor óf tegen globalisering, en voor óf tegen de opkomst van China moet zijn. De verdedigers van de vrije markt vinden dat de opkomst van China een enorme kans is. Immers, neem ongeacht welk product (verzekeringen, tulpen of stroopwafels), vermenigvuldig dit met een markt van 1.5 miljard gretige Chinese consumenten, en u bent stinkend rijk. In deze optiek is sinificering net als globalisering een onvermijdelijk proces van vooruitgang, want als een deel eenmaal rijk is geworden, sijpelt de rijkdom vanzelf door naar andere lagen van de maatschappij. Zolang er maar een ongehinderd vrij verkeer van kapitaal mogelijk is kan iedereen daarvan meeprofiteren. De directeur van het in Genève gevestigde South Centre, Yash Tandon, is het hier hartgrondig mee oneens, en zegt kort maar krachtig: “*We must fight globalization.*”⁶

Net zoals de anti-globalisten in Genua of Seattle het hadden over de gevaren van de globalisering, staan de kranten en tijdschriften nu vol van alarmerende berichten over het “Gele Gevaar”: over mensenrechten geen woord, maar de wereld wordt wel bedolven onder goedkope Chinese producten; China is de grootste producent van zowat alles op de wereld; *outsourcing* is zo ongeveer synoniem met “China”; en nadat de wereld is veroverd... veroveren Chinezen binnenkort ook nog eens de ruimte. Maar is het Gele Gevaar realiteit of angst? Polariserende discussies zoals we in de jaren zeventig kenden zijn niet verhelderend voor de Ontwikkelingsstudies en zeker niet voor de praktijk van de Ontwikkelingssamenwerking, omdat zij verhullen waar het daadwerkelijk over moet gaan: de tegenstellingen en gelaagdheid van ontwikkeling, en het zoeken naar een adequaat antwoord hierop.

De ironie van een “globalisering met Chinese karakteristieken” is dat China voorheen een “typisch” ontwikkelingsland was: met geweld door buitenlandse mogendheden opengebroken en geëxploiteerd; geteisterd door talloze burgeroorlogen en opstanden; en met het leeuwendeel van de bevolking wonend in armoede op het platteland. Sterker nog, toen Mao Zedong de macht overnam in 1949 was de Chinese Volksrepubliek *de facto* bankroet, omdat Chiang Kai-shek zo

vriendelijk was geweest de volledige nationale goudreserve mee te nemen op zijn vlucht naar het eiland Taiwan. Hoe anders is de situatie sinds de afgelopen kwart eeuw, waarbij China de hoogste, onafgebroken economische groei ter wereld heeft geboekt. Hiermee is China van een geglobaliseerde verworpen tot een globaliseerder.

Er zijn drie cruciale factoren die de opkomst van China anders maken dan welke regionale ontwikkeling sinds de Industriële Revolutie. Deze factoren noem ik de ingrediënten van China's "explosieve mix": *Schaal*, *Schaarste* en *Snelheid*. Ofwel, een enorme bevolking; een tekort aan binnenlandse natuurlijke hulpbronnen; en een supersnelle economische groei.⁷ De vraag is of China als het "Actief Globaliserend Subject" ook een bedreiging is voor de rest van de wereld. Laat mij een antwoord op deze vraag geven die de wetenschapper typeert, maar misschien ook wel siert: "Ja" en "Nee".

Ja, de opkomst van China vormt een reële bedreiging voor het mondiale milieu. Een voorbeeld. China importeert ongeveer eenderde van zijn olie-behoefte. Een groot deel van deze olie is nodig om het groeiende Chinese wagenpark rijdende te houden. Zoals u op de tabel kunt zien, heeft de Verenigde Staten ongeveer 800 auto's per 1,000 inwoners. China heeft op dit moment slechts een fractie van dit totaal. De stedelijke middenklasse is immers nog klein, terwijl de meeste Chinezen nog als boer werkzaam zijn op het platteland. Wat zou er nu gebeuren als China het huidige Amerikaanse aantal auto's per persoon zou evenaren? Dat zal ik u vertellen. Als dat zou gebeuren dan heeft de wereld 900 miljoen auto's erbij, dat is 40% van alle auto's in de wereld. Om al die auto's rijdende te houden, zou de Chinese olie-vraag de huidige internationale olie-productie met meer dan 18% overschrijden! Een voorproefje van wat er kan gebeuren als *Schaal*, *Schaarste* en *Snelheid* een rol spelen ziet u in de volgende dia, toen er deze zomer in China een kleine olie-crisis uitbrak.

Een aantal ontwikkelingsorganisaties hebben recentelijk de noodklok geluid over China's economische explosie en de negatieve gevolgen ervan voor Afrika. Vooral de goedkope Chinese producten die de wereldmarkt overstromen, variërend van plastic sandalen tot potten en pannen, zouden een ernstige bedreiging vormen voor de zwakke industrie van het toch al arme Afrika.

Maar het tegendeel is waar, want de opkomst van China is ook een enorme kans. Juist op een moment dat andere Westerse landen Afrika links laten liggen en in toenemende mate hebben afgeschreven als een "verloren continent", trekken de Chinezen massaal Afrika binnen. China heeft handelsbetrekkingen aangeknoopt met meer dan veertig Afrikaanse landen. Sinds kort is China de derde grootste handelspartner van Afrika op de Verenigde Staten en Frankrijk na, en bedraagt het totale handelsvolume ongeveer 18 miljard dollar. In het jaar 2002-03 groeide de Sino-Afrikaanse handel zelfs met 50 procent, het hoogste groeipercentage dat China ooit met enig andere regio in de wereld heeft geboekt in één enkel jaar!⁸ Het merendeel van de Sino-Afrikaanse handel bestaat uit de export van grondstoffen naar China (zoals olie, mineralen, en hout), terwijl Afrika arbeidsintensieve producten (vooral kleding en textiel) uit China importeert. De kleding en textiel

wordt nauwelijks in Afrika zelf geproduceerd,⁹ maar komt voornamelijk uit Zuid- en Zuidoost Aziatische landen. Dit betekent dat de doorsnee Afrikaan hiervan profiteert doordat zijn relatieve koopkracht door de goedkopere import stijgt.¹⁰ De economische pijn zit dan ook meer bij Zuidoost Aziatische handelaren die hun exporten door China bedreigt zien, dan bij de Afrikanen zelf.

De tegenstellingen in ontwikkeling moeten ons doen stilstaan bij de essentie van ontwikkeling. China is economisch geen gevaar voor Afrika, omdat in de huidige stadia van ontwikkeling waarin beide zich bevinden China en Afrika eerder complementair aan elkaar zijn dan concurrerend. Aan de andere kant, is China welzeker een van de grootste gevaren voor het mondiale milieu die we ooit hebben gezien. Ik ben noch een milieu-activist, noch een apocalyptische Jehova. Het is als wetenschapper dat ik u het Chinese milieuvraagstuk ter overweging wil meegeven, zodat u zodadelijk bij de receptie iets heeft om over na te denken.

Typisch versus Atypisch

Bezien wij de ontwikkeling van de wereld op *dit* moment, een dag na Sinterklaas op 6 December 2005, dan valt één tendens duidelijk op. Er is een overduidelijke beweging gaande waarbij een aantal van de voormalige ontwikkelingslanden in toenemende mate zijn gaan lijken op de ontwikkelde landen. Maar dit betekent niet dat de armoede de wereld uit is. Sterker nog, als we China buiten beschouwing laten dan is de armoede zelfs toegenomen. In dit opzicht is het belangrijk om op te merken dat de armoede steeds meer geconcentreerd raakt in het Afrikaanse continent en een aantal andere landen.¹¹ De concentratie van armoede hangt samen met wat ik gemakshalve maar de scheiding noem tussen “typische” en “atypische” ontwikkelingslanden.

De eerste worden gekarakteriseerd door stagnerende economische groei, gewapende conflicten, en een staat die hetzij onmachtig, hetzij onwillig is om de *Developmental Dilemmas*¹² aan te pakken. De tweede groep van ontwikkelingslanden is in hoog tempo aan het industrialiseren en urbaniseren waarbij hun welvarender, stedelijke gebieden nauwelijks meer onder lijken te doen voor de metropolen in het Noorden. Echter, hier bedriegt de schijn want achter een façade van glanzende hoogbouw en snelle autowegen schuilen vaak grote maatschappelijke scheuringen: een gapende kloof tussen arm en rijk; werkeloosheid – soms evident, maar meestal verborgen; milieu- en infrastructurele problemen; en de opbouw van een rechtsstaat die achterblijft bij een exploderende markt. De Chinese milieu-ramp van 2 weken geleden, waarbij meer dan 100 ton aan zeer giftig benzeen de rivier de Songhua is ingestroomd, is een duidelijk voorbeeld hiervan. Vijf mensen stierven, tienduizenden werden geëvacueerd en miljoenen zaten dagenlang zonder drinkwater. Deze ramp was een direct gevolg van corruptie en het opofferen van het milieu voor economische ontwikkeling, en zal helaas ook niet de laatste in China zijn.

De scheuring van het Zuiden in typische en atypische ontwikkelingslanden confronteert ons met de vraag hoe de Ontwikkelingssamenwerking tussen Noord

en Zuid op een gelijkwaardige en effectieve manier haar beslag kan krijgen. De belangrijkste lering die wij uit het verleden horen te trekken is dat Ontwikkelingssamenwerking gevrijwaard moet blijven van ideologie om zich te kunnen wijden aan de praktijk. Dit vereist een afgewogen en realistisch beeld van de problemen van ontwikkeling. Alleen door niet te vervallen in polariserende discussies over linksom of rechtsom; verre te blijven van anti-imperialistische, -kolonialistische, en -globalistische retoriek; en de verleidingen te weerstaan van makkelijk populisme, mogen we hopen op gezamenlijke oplossingen van de dilemma's van ontwikkeling.

Wellicht moet Ontwikkelingssamenwerking in het geval van de “typische” ontwikkelingslanden zich meer richten op het lenigen van de ergste nood en het investeren in individuen, in plaats van het versterken van infrastructurele en gouvernementele capaciteit, die immers veel gevoeliger zijn voor slecht bestuur. Kortom, misschien zijn de goedbedoelde “Sustainable Development” en “Good Governance” programma's voor deze groep van landen wel een brug te ver. Ontwikkelingssamenwerking die niet instort *du moment* dat donoren zich terugtrekken, en Ontwikkelingssamenwerking die langdurig *opbouwt* in plaats van afhankelijkheid creëert, moet gestoeld zijn op een realistische inschatting van de voorwaarden voor effectiviteit. En een van de meest cruciale factoren die deze effectiviteit bepaald is de capaciteit van de staat. De vraag is alleen waaraan de capaciteit van de staat valt af te meten.

Geloofwaardigheid en “Credibility”

Juist op dit punt hebben de Ontwikkelingsstudies een belangrijke bijdrage geleverd in de analyse van de staat en haar cruciale rol in succesvolle ontwikkeling.¹³ Met andere woorden, wat *doet* de staat om ontwikkeling te doen slagen?¹⁴ In 1997 publiceerde de politicoloog David Weimer een boek waarin hij dit raadsel verklaarde aan de hand van de instituties die de staat creëert, en in het bijzonder *die* instituties die als “geloofwaardig” of “*credible*” worden ervaren in de ogen van burgers.¹⁵

Als instituties als het parlement, bedrijven of het kadaster niet geformaliseerd zijn, zijn ze onvoldoende “credible” voor degenen die er gebruik van maken. Stel u koopt een huis. U wilt er dan graag zeker van zijn dat de grond waarop uw woning staat ook uw eigendom is. Wie schetst dan ook uw verbazing, als u na de koop erachter komt dat de grond net verkocht is aan uw buurman. Waarom? Omdat hij goede maatjes blijkt te zijn met de notaris die de eigendomsakte daarom maar even voor hem heeft aangepast... Het is daarom belangrijk dat er een kadaster is, waarin zwart-op-wit en voor iedereen toegankelijk staat beschreven wie, welke rechten heeft op welk stuk grond. Alleen dan zult u met een gerust hart 220,000 euro neertellen voor een huis. Douglas North, Nobelprijswinnaar voor de economie, was dan ook van mening dat in de transitie van een traditionele, rurale maatschappij naar een moderne, urbane maatschappij, de staat een hoofdrol speelt in het opbouwen van “geloofwaardige” instituties door de formalisering ervan.¹⁶

In een boek van mijn hand dat onlangs is gepubliceerd, heb ik Weimer's concept van de "credibility of institutions" verder uitgewerkt.¹⁷ In plaats van een 1-op-1 relatie te veronderstellen tussen geloofwaardigheid en de formalisering van instituties, ben ik tezamen met andere wetenschappers ervan overtuigd geraakt dat "*credible institutions*" slechts geloofwaardig kunnen zijn als zij aansluiten op de lokale cultuur en historie, en de sociaal-economische en politieke parameters van dat moment. Ofwel, of een institutie geloofwaardig is, is onafhankelijk van de mate van formalisering. Dit kan betekenen dat de staat soms juist moet afzien van formalisering, omdat een informeel instituut op zeker moment een hoge mate van *credibility* geniet.¹⁸ Er zijn dus situaties denkbaar, waarbij de staat misschien juist niet formele instituten moet creëren, maar moet blijven steunen op informele instituties als bijvoorbeeld het gewoonterecht of familie- en clanverbanden.

China heeft geen kadaster op het platteland. Ik weet niet of u zich kunt voorstellen wat dat betekent. Dat houdt in dat voor het overgrote deel van het Chinese land, de Wie, Wat en Welke vraag volslagen onduidelijk zijn. Ofwel het is onbekend wie, wat voor rechten heeft op welk stuk grond. Zou u nu met een goed gevoel een huis kopen in China? Volgens de wet hebben Chinese boeren het recht om grond voor dertig jaar van de staat te pachten, wat wordt vastgelegd in contracten, zonder dat iemand daar inbreuk op mag maken. In de praktijk komt hier bitter weinig van terecht. In de meeste dorpen worden de pachtrechten om de vier à vijf jaar herverdeeld. Boeren hebben dan ook geen enkele rechtszekerheid of de grond die ze vandaag bewerken, morgen nog van hun is. Toch investeren Chinese boeren in hun grond. Wat nog verbazingwekkender is, het merendeel van de boeren steunt de herverdelingen. Hoe valt deze paradox te verklaren?

Op dit moment is meer dan de helft van de Chinese bevolking nog steeds boer. Al die boeren zijn voor hun bestaan letterlijk gebonden aan een piepklein stukje grond, omdat er eenvoudigweg geen andere middelen zijn van bestaan. De miljoenen Chinese boeren verbergen dan ook eigenlijk een enorme werkeloosheid. Als er in een familie een sterfgeval plaatsvindt, en in een andere een geboorte, dan is het van levensbelang om de gronden te herverdelen, zodat iedereen voldoende land heeft om te kunnen overleven. In dit opzicht zijn de herverdelingen niet meer en niet minder dan een eenvoudig, maar zeer effectief sociaal zekerheidsstelsel. Hier zien we dan ook duidelijk hoe een informeel instituut geloofwaardiger is dan een formeel instituut van wettelijke pachtrechten.

Boodschappen- en landenlijstjes

De Chinese leider Deng Xiaoping zei eens: "Het doet er niet toe of een kat wit of zwart is, als ze maar muizen vangt." Ik zou dat willen parafraseren: "Het doet er niet toe of een instituut formeel of informeel is, als het maar *credible* is." Want een staat die *credible institutions* kan opbouwen of steunen, is een staat die potentieel succesvolle ontwikkeling in gang kan zetten, en houden. Het is aan de Ontwikkelingsstudies om een set van harde criteria te definiëren waaraan we de geloofwaardigheid van instituties kunnen afmeten. Hierdoor komt er voor de

Ontwikkelingssamenwerking een instrument in zicht, waarmee op een effectieve en transparante manier bepaald kan worden wat voor soort samenwerking er nodig is voor wat voor soort landen.

In Nederland zijn wij soms al te rap in het opstellen van landenlijstjes, waarbij sommige Zuidelijke landen subiet van de lijst worden gegooid omdat zij niet meer behoren tot de “typische”, maar tot de “atypische ontwikkelingslanden.” Hierbij laten wij ons misleiden door glanzende hoogbouw en snelle autowegen, zonder ons te realiseren dat juist met deze “atypische” landen een effectieve en *gelijkwaardige* Ontwikkelingssamenwerking binnen handbereik kan liggen. Wij kunnen een substantiële bijdrage leveren aan de lange termijn ontwikkeling van deze landen, doordat zij over de gouvernementele en infrastructurele capaciteit beschikken om deze bijdrage goed te kanaliseren. Even zo goed leveren deze landen op hun beurt een substantiële bijdrage aan *onze* ontwikkeling. De Chinese worsteling met het opbouwen van een kadaster, en het vinden van een balans tussen formele en informele instituties biedt zo een kans.

Ontwikkelingssamenwerking is geen kwestie van het bijhouden van simpele boodschappenlijstjes, waarbij we de pindakaas en margarine weg kunnen strepen omdat deze al zijn ingeslagen. Dat veronderstelt namelijk dat ontwikkeling zo simpel is als het laten opstijgen van een moderniserende Boeing 747 of het doorbreken van neo-imperialistische en –kolonialistische afhankelijkheidsstructuren. De opkomst van China bewijst dat wij vastzitten in een cognitief stramien gebaseerd op een wereldindeling die hopeloos is achterhaald. Het Zuiden is versplinterd geraakt in typische en atypische landen, die beide een enorme uitdaging voor ons vormen. Het is daarom dat de Ontwikkelingssamenwerking prioriteiten moet stellen voor de verschillende types van ontwikkelingslanden. Hierbij moet niet alleen gekeken worden naar de ontwikkelingsprestaties van een land als geheel, maar ook naar de tegenstellingen *binnen* een land.

Dames en heren, het is tijd voor het bier en een warme hap aan het buffet. Maar alvorens u met droge keel en een rammelende maag deze zaal uitrent, wil ik u dit laatste meegeven. De ontwikkeling van vandaag is een ontwikkeling van tegenstellingen en gelaagdheid – van typisch en atypische landen; van gevaren en kansen; en van geglobaliseerden en globaliseerders. Daarom, overweeg de opkomst van China en zijn betekenis voor de wereld, want het bewijst dat ontwikkeling niet meer is wat het was.

Ik heb gezegd.

Dankwoord

Daar volgens de Groningse mores het dankwoord niet langer meer mag worden uitgesproken, wil ik mijn dankbetuigingen doen in de geschreven versie van de oratie. Ten eerste zou ik willen noemen, het oude CDS Bestuur – Frans Willekens (voorzitter), Jelte van Andel, Max van der Kamp, Jacob Wijgaard en Albert Mantingh – zonder hun inzet zou een aparte leerstoel in International Development Studies, die tevens verbonden is aan het Centre for Development Studies niet zijn gerealiseerd. Door de inspanningen van de Rector Magnificus van de RUG, Frans Zwarts, en de Decaan van de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen, Gerard Linden, is deze functie uiteindelijk succesvol uitgebreid tot een volledige hoogleraarspositie. In dit complexe proces hebben de personen van Pieter Boele van Hensbroek, de plaatsvervangend CDS directeur, Madeleine Gardeur, het hoofd van Bureau Internationale Samenwerking (BIS), en Ton Dietz, Directeur van de nationale onderzoeksschool CERES en hoogleraar in Human Geography een sleutelrol gespeeld, waarvoor mijn grote dank. Het nieuwe CDS Bestuur, de meer dan zestig CDS leden, en onze externe partners zou ik graag willen danken voor het vertrouwen dat ze in mij hebben gesteld. Ik kijk uit naar de toekomstige samenwerking met hen.

In het bijzonder wil ik ook graag Philip de Heer, de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Pim Levelt, de vorige President van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) bedanken voor hun steun en adviezen bij het opzetten van het Academisch China Overleg (ACO). In dit verband, zijn ook belangrijk het hoofd en de beleidsmedewerkers van de AsiaDesk van de KNAW: Heide Hackman, Marissa Bantjes en natuurlijk Anouk Tso, die met haar vele ideeën en energie heeft bijgedragen aan het succes van het ACO. Verder gaat mijn dank ook uit naar de vele anderen die zich hebben ingezet voor het CDS, het zij me vergeven als ik hier nog specifieke mensen heb vergeten te noemen die dat wel met recht verdienden.

Twaalf jaar geleden verscheen er een ster aan het firmament, klein maar helder. Nooit had ik geweten van de schoonheid van sterren. Sindsdien vertrouw ik op haar in het koersen door het leven. Nimmer heeft ze doen verdwalen, immer verrast.

*“Je was een ster
van een winternacht.
Nee, ik zeg niet
dat je er maar eentje was:
je was alle sterren tegelijk.”*

Akiko Yasono (1878-1942)

Wageningen, 24 November 2005

Literatuur

- Bello, Walden (2002) *Deglobalization: Ideas for a New World Economy*, (London and New York: Zed Books)
- Cardoso, Fernando Henrique and Enzo Faletto, (1979) *Dependency and Development in Latin America* (Berkeley: University of California Press)
- Department for International Development UK, (2005) “The Effect of China and India’s Growth and Trade Liberalisation on Poverty in Africa”, (Reading: DFID), also at www.enterplan.co.uk
- Diermeyer, Daniel, Joel M. Ericson, Timothy Frye, and Steven Lewis, (1997), “Credible Commitment and Property Rights: The Role of Strategic Interaction between Political and Economic Actors”, in David L. Weimer (ed.), *The Political Economy of Property Rights: Institutional Change and Credibility in the Reform of Centrally Planned Economies*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ehrlich, P.R. and Ehrlich A.H., (1970), *Population, Resources and Environment: Issues in Human Ecology*. New York: W.H. Freeman
- Frank, Andre Gunder, (1975), *On Capitalist Development* (Oxford: Oxford University Press)
- Giry, Stephanie, “China Africa Strategy”, *The New Republic Online*, 15 November 2004, pp. 1-6, available at www.tnr.com/doc.mhtml?i=20041115&sgiry111504, accessed at 18-10-2005
- Goreux, Louis, (2004) *Prejudice caused by Industrialized Countries’ Subsidies to Cotton Sectors in Western and Central Africa*, report prepared for the Conference of Agricultural Ministers of Western and Central Africa, January, 2nd edition.
- Ho, Peter, (2006) “Credibility of Institutions: Forestry, Social Conflict and Titling in China”, *Land Use Policy*, scheduled for July, Vol. 23, No. 3.
- Ho, Peter (ed.) (2005), “Greening Industries in Newly Industrializing Countries: Asian-style leapfrogging?”, *International Journal of Environment and Sustainable Development: A Special Issue*, Vol. 4, No. 3, 2005, pp. 209-226 (six articles)
- Ho, Peter, (2005) *Institutions in Transition: Land Ownership, Property Rights and Social Conflict in China*, (Oxford: Oxford University Press)
- Ho, Peter, (2005) *Developmental Dilemmas: Land Reform and Institutional Change in China*, (New York and London: Routledge)
- Ho, Peter, (2003) ‘Contesting Rural Spaces: Land Disputes, Customary Tenure and the State in China’, in: Elizabeth Perry and Mark Selden (eds.), *Chinese Society: Change, Conflict and Resistance*, New York: Routledge
- Ho, Peter, (2003), “Mao’s War Against Nature? The Environmental Impact of the Grain-first Campaign in China”, *The China Journal*, July, No.50, pp. 37-59
- Ho, Peter, (2001) “Greening without Conflict? Environmentalism, Green NGOs and Civil Society in China”, *Development and Change*, Vol. 32, 2001, pp. 893-921
- Ho, Peter, (2001) “Who Owns China’s Land? Policies, Property Rights and Deliberate Institutional Ambiguity”, *The China Quarterly*, Vol. 166, June, pp.

- Huntington, Samuel, *Political Order in Changing Societies* (New Haven: Yale University Press, 1968)
- Klein, Naomi (2001), *No Logo*, (London: Harper and Collins)
- Leys, Colin, *The Rise and Fall of Development Theory*, (Bloomington: Indiana University Press, 1996)
- Mooney, Paul, “China’s African Safari”, *Yale Global*, 3 January 2005, pp. 1-5, available at <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=5106>, accessed at 18-10-2005
- North, Douglas and Robert Thomas (1973), *The Rise of the Western World*, (Cambridge: Cambridge University Press)
- Rostow, W.W. (1960), *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto* (Cambridge: Cambridge University Press)
- Servant, Jean-Christophe, (2005) “China’s Trade Safari in Africa”, *Le Monde Diplomatique*, May, at <http://modediplo.com/2005/05/11chinafrica>, accessed at 18-10-2005.
- G. William Skinner, (1985) “The Structure of Chinese History”, *Journal of Asian Studies*, Vol. XLIV, No. 2, pp. 271-292
- Stiglitz, Joseph (2002), *Globalization and its Discontents* (New York: WW Norton)
- Wade, Robert (1990) *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization* (Princeton: Princeton University Press)
- White, Gordon, (1987) *Developmental States in East Asia* (New York: St Martin’s Press)
- Wittenberg, Dick, (2005) “Vooral wormen en potentaten gedijen in Afrika”, *NRC Handelsblad*, Vrijdag 1 Juli, p. 5
- Worthington, E.B., (1982), “World Campaign for the Biosphere”, *Environmental Conservation*, No. 9, pp. 93-100
- Xinhuanet, “African media highlight President Hu’s speeches at UN”, *China View*, 19 September 2005, pp. 1-2, available at http://news.xinhuanet.com/english/2005-09/19/content_3511184.htm, accessed at 17-10-2005

Eindnoten

¹ Kritische waarnemers als Joseph Stiglitz, Naomi Klein en Walden Bello hebben bijvoorbeeld gewezen op de gevaren van het “mondiale flitskapitaal” – zoals tijdens het rampjaar 1997 toen hedgefonds zich massaal én plotsklaps uit de Aziatische regio terugtrokken, waardoor de Aziëcrisis een feit was. Naomi Klein (2001), *No Logo*, (London: Harper and Collins); Joseph Stiglitz (2002), *Globalization and its Discontents* (New York: WW Norton) and Walden Bello (2002) *Deglobalization: Ideas for a New World Economy*, (London and New York: Zed Books).

² CDS Bureau (ed.), *Programme of the Centre for Development Studies*, (Groningen: Groningen University), p. 9

³ Een bekende aanhanger van de “moderniseringstheorie” is bijvoorbeeld Huntington. Zie ook: S. Huntington, *Political Order in Changing Societies* (New Haven: Yale University Press, 1968). Een goede discussie van deze theorie, haar aanhangers en haar critici is te vinden in Colin Leys, *The Rise and Fall of Development Theory*, (Bloomington: Indiana University Press, 1996).

⁴ In Rostow’s woorden: “traditional society”, “preconditions for take-off”, “take-off”, “the drive to maturity” en “mass-consumption”. W.W. Rostow, *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto* (Cambridge: Cambridge University Press, 1960). Zie ook Leys, *op. cit.*, 1996, p. 4. Ironisch is dat ondanks de parallellen met Marx, Rostow in wezen een verstokte anti-communist was.

---

⁵ Fernando Henrique Cardoso and Enzo Faletto, *Dependency and Development in Latin America* (Berkeley: University of California Press, 1979); Andre Gunder Frank, *On Capitalist Development* (Oxford: Oxford University Press, 1975).

⁶ Yash Tandon deed deze uitspraak tijdens het Dertiende Globaliseringsdebat "China in Afrika". Felix Meritis, Amsterdam, 19 Oktober 2005.

⁷ Dit staat beschreven in het de inleiding van het boek *China's Limits to Growth*, (Blackwell Publishers, 2006).

⁸ Paul Mooney, "China's African Safari", *Yale Global*, 3 January 2005, pp. 1-5, available at <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=5106>, accessed at 18-10-2005; en Stephanie Giry, "China Africa Strategy", *The New Republic Online*, 15 November 2004, pp. 1-6, available at www.tnr.com/doc.mhtml?i=20041115&s=giry111504, accessed at 18-10-2005.

⁹ De enige uitzondering is de kledingindustrie van Lesotho.

¹⁰ Department for International Development UK, (2005) "The Effect of China and India's Growth and Trade Liberalisation on Poverty in Africa", (Reading: DFID), also at www.enterplan.co.uk.

¹¹ Deze landen zijn bijvoorbeeld Laos, Cambodja, Haïti, en Oezbekistan. In Afrika lijdt nu een op de drie mensen honger. De levensverwachting in Afrika is 47 jaar, en in sommige Afrikaanse landen slechts 40 jaar; bijna de helft minder dan in het Noorden. En van de 39.4 miljoen mensen in de wereld die besmet zijn met AIDS, leven er 65 procent in Afrika. Dick Wittenberg, (2005) "Vooral wormen en potentaten gedijen in Afrika", *NRC Handelsblad*, Vrijdag 1 Juli, p. 5.

¹² Zie de inleiding in Peter Ho, (2005) *Developmental Dilemmas*, (New York and London: Routledge).

¹³ Om de opkomst van de "Vier kleine Tijgers" in Azië – Singapore, Hong Kong, Taiwan en Zuid-Korea – te verklaren, werd gewezen op de rol van de staat in ontwikkeling. In een periode van amper twintig jaar groeiden deze kleine landen namelijk van arme, onontwikkelde regio's uit tot internationaal, sterk concurrerende economieën. Over de periode 1965-1968 is het aandeel in de wereld productie en –handel van deze vier landen verviervoudigd, het inkomen per hoofd vervijfvoudigd, en het BBP gegroeid met een minimum van 6 procent per jaar (ter vergelijking: de VS en Japan hadden over dezelfde periode een gemiddelde economische groei van slechts 1.6 en 4.3 procent). Zie ook de inleiding in Peter Ho (ed.), "Greening Industries in Newly Industrializing Countries: Asian-style leapfrogging?", *International Journal of Environment and Sustainable Development: A Special Issue*, Vol. 4, No. 3, 2005, pp. 209-226 (six articles).

¹⁴ Om het succes van de vier Aziatische tijgers te verklaren lanceerden economen en politicologen concepten als de "ontwikkelingsgerichte"- of de "welwillende staat". In het Engels zijn deze termen bekend als "developmental state" en "benevolent state", zie bijvoorbeeld, Gordon White, (1987) *Developmental States in East Asia* (New York: St Martin's Press) en Robert Wade, (1990) *Governing the Market: Economic Theory and the Role of Government in East Asian Industrialization* (Princeton: Princeton University Press).

¹⁵ David L. Weimer (ed.), *The Political Economy of Property Rights: Institutional Change and Credibility in the Reform of Centrally Planned Economies*, Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁶ North schreef: "Governments were able to define and enforce property rights at lower costs than could voluntary groups, while these gains became more pronounced as markets expanded. Therefore, voluntary groups had an incentive to trade revenue taxes in return for the rigorous definition and enforcement of property rights by government." Douglas North and Robert Thomas), *The Rise of the Western World*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1973), p.7

¹⁷ Peter Ho, (2005) *Institutions in Transition: Land Ownership, Property Rights and Social Conflict in China*, (Oxford: Oxford University Press); Peter Ho, (2005) *Developmental Dilemmas: Land Reform and Institutional Change in China*, (New York and London: Routledge). Een belangrijk theoretisch artikel over "credibility" is van Daniel Diermeyer, Joel M. Ericson, Timothy Frye, and Steven Lewis, (1997), "Credible Commitment and Property Rights: The Role of Strategic Interaction between Political and Economic Actors", in David L. Weimer (ed.), *The Political Economy of Property Rights: Institutional Change and Credibility in the Reform of Centrally Planned Economies*, Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁸ Zie bijvoorbeeld het hoofdstuk van Daniel Bromley, "Property Rights and Land in Ex-socialist States: Lessons in Transition" in Peter Ho, (2005) *Developmental Dilemmas: Land Reform and Institutional Change in China*, (New York and London: Routledge). Zie ook het recente artikel: Peter Ho, "Credibility of Institutions: Forestry, Social Conflict and Titling in China", *Land Use Policy*, scheduled for publication, July 2006, Vol. 23, No. 3.